

О.О. Мазурік, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ, ЗАСНОВАНИХ НА РЕФЛЕКСИВНОМУ ДІАЛОЗІ

Мазурік О.О.

Особливості методів навчання майбутніх учителів, заснованих на рефлексивному діалозі

У статті охарактеризовані такі методи діалогічного навчання як проблемна діалогічно орієнтована лекція, лекція – конференція, есе, письмове дослідження наукового тексту та інші.

Ключові слова: рефлексивний діалог, методи навчання майбутніх учителів.

Мазурик Е.А.

Особенности методов обучения будущих учителей, основанных на рефлексивном диалоге

В статье охарактеризованы такие методы диалогического обучения как проблемная диалогически ориентированная лекция, лекция – конференция, эссе, письменное исследование научного текста и другие.

Ключевые слова: рефлексивный диалог, методы обучения будущих учителей.

Постановка проблеми. Сьогодні відчувається потреба в такій людській взаємодії, що, при всьому розходженні поглядів, позицій, установок, ґрунтується на принципах діалогічного спілкування, співробітництва і співтворчості (Морозов). У підготовці майбутніх учителів до діалогічної взаємодії з учнями важливим чинником стають методи навчання студентів, які засновані на внутрішньому (рефлексивному) діалозі. Проблема розглядалась в наукових роботах Білової С., Докучаєвої В., Морозова В., Семенової Г.

Мета цієї публікації проаналізувати особливості методів навчання у ВНЗ, заснованих на рефлексивному діалозі.

Виклад основного матеріалу. Методами, заснованими на рефлексивному діалозі, є: проблемна діалогічно орієнтована лекція, лекція – конференція, есе,

відповідь автору, письмове дослідження наукового тексту, письмове дослідження художнього тексту, перспективне планування.

Проблемна діалогічно орієнтована лекція. Нове знання вводиться як невідоме для студентів, створюється ефект відкриття вже відомого науці. Студент не просто переробляє інформацію, а переживає її засвоєння як суб'єктивне відкриття ще невідомого для студента знання, формуючи мислення студента та його особистісне ставлення до матеріалу, який засвоюється.

Діалогічній проблемній лекції, як і інформаційній, притаманний, як головний властивий, метод логічно стрункого усного викладу, що сприяє точному й глибокому висвітленню основних положень даної науки, цілісності й систематичності її змісту, джерел і логіки розвитку. Навчальна проблема й система сполучуваних підрядних підпроблем, створених викладачем, виставляється у живому усному викладі діалогічного характеру. За допомогою супровідних прийомів (постановка проблемних та інформаційних питань, висунення гіпотез та їх підтвердження й спростування тощо) викладач заохочує студентів до спільного роздуму, готує до подальшої дискусії. Чим вище ступінь діалогічності лекції, тим більше вона наближається до проблемної і тим вище її орієнтований й навчальний ефект.

Особливості сценарію. 1. Викладач повідомляє тему, цілі й план діяльності (лекція може поєднувати елементи розповіді, пояснення (монологічне знання) й бесіди, дискусії (діалогічне знання)). 2. Далі він ставить проблему, описує найважливіші факти, явища, події, пояснює принципи й закони, застосовуючи прийоми конкретизації, тобто розкриття складного явища на конкретних, пов'язаних із можливим особистим досвідом студентів переконливих прикладах, таких, що породжують емоційний відгук. 3. Висновки й узагальнення можуть йти за фактуальним викладом, бути результатом аналізу фактичного матеріалу чи, навпаки, підкріплюватися конкретними фактами, які доводять висновки й закономірності, що сформульовані педагогом. 4. Викладаючи матеріал, педагог звертається до студентів з метою активізувати

їх мисленнєву діяльність і пред'явити власні позиції з питання, що розглядається.

Характеристики передбачуваного діалогу, які домінують: мотиваційний, автономний, критичний, сутніснотворчий.

Лекція-конференція. Особливості сценарію. Викладач читає лекцію, слухачі письмово задають йому питання за темою. Наприкінці заняття викладач дає відповіді на задані питання.

Характеристики передбачуваного діалогу, які домінують: мотиваційний, автономний, сутніснотворчий.

Есе (вір). Згідно із проблемою, яка розглядається, студент письмово виражає свої думки, розкриваючи суб'єктивне бачення поставленої на занятті педагогічної задачі, спираючись на знання певного матеріалу чи на безпосередній життєвий досвід й власні спостереження.

Характеристики передбачуваного діалогу, які домінують: мотиваційний, автономний, критичний, самореалізуючий.

Відповідь автору (лист). Студент виражає особистісне ставлення до позиції того чи іншого автора (навчаючись адекватно сприймати ідеї й думки Іншого), оформлюючи свої думки письмово у вигляді діалогу (полілогу) з автором (авторами) з проблеми, яка вивчається. Особливості сценарію: викладач пропонує уривок чи повний твір якогось цікавого для студентів автора, розкриваючи його особливості як письменника (вченого) і людини, історичний контекст створення тексту, а також культурні, наукові й особистісні проблеми його виникнення, потім пропонує оцінити й описати власну точку зору, проаналізувати схожість і різницю з точкою зору автора. Педагог може використовувати результати для діагностики й планування подальшої роботи. Наприклад, викладач озвучує частіше суперечливі висловлювання декількох авторів (Л.М.Толстой, В.Г.Белінський та ін.) про виховання й пропонує вибрати відповідне чи таке, яке повістю не співпадає з думкою студента, й письмово відповісти авторові [3].

Характеристики передбачуваного діалогу, які домінують: мотиваційний, конфліктний, критичний, сутнісотворчий, духовний.

Письмове дослідження наукового тексту. Дозволяє розвинути вміння подолати інертність мислення, виділяти сутність задачі й формувати погляд на неї збоку. Сам метод не дає закінченого рішення поставленої проблеми (інтелектуальні й психологічні особливості студентів нечасто це дозволяють), але створює можливість для асоціацій, нового суб'єктивного бачення проблеми. Майбутні вчителі отримують навички самоосвіти в роботі з текстами.

Наприклад, можна запропонувати студентам старших курсів описати й провести порівняльний аналіз даних про системи оцінювання (від дореволюційного періоду до сьогодення), які існували в педагогічній практиці, виявити переваги й недоліки кожної з них, знайти, на їх думку, оптимальну. На перших кроках науковий аналіз здійснюється сумісно з викладачем, який, враховуючи дані діагностики, рекомендує студентам надати перевагу тому чи іншому науковому тексту, але саме рекомендує, оскільки насамкінець студент це робить самостійно. Щоб реалізувати вибір викладач має надати (рекомендувати) студентам стільки варіантів педагогічно орієнтованих текстів, скільки вимагає і сутність роботи, і кількість студентів у групі.

Особливості сценарію: 1. Постановка задачі (задача представляється, як правило викладачем). 2. Подача базової інформації з проблеми (педагогом чи може бути частиною домашнього завдання). 3. Студент виконує письмово порівняльну характеристику переваг і недоліків вирішення проблеми (чи кількох рішень), приймає власне рішення з проблеми. 4. Презентація результату студентами. Педагог порівнює думки, розказує, чому студент (студенти) прийняли ту чи іншу точку зору.

Характеристики передбачуваного діалогу, які домінують: критичний, сутнісотворчий, духовний.

Письмове дослідження художнього тексту. Дозволяє організувати роботу свого мислення у вигляді вільного роздуму й фантазії, бачити незвичайне, виділяти особливе й використовувати його як вихідний етап

творчого пошуку. Пропонуються для вивчення тексти, які містять в собі особистісно й професійно значущу для студентів інформацію, що набуває функцію вироблення власних сутностей (наприклад, роботи А.С.Макаренка «Прапори на вежах», «Педагогічна поема» при вивченні розділу «Теорія та методика виховання»).

Характеристики передбачуваного діалогу, які домінують: критичний, сутніснотворчий, духовний.

До задач викладача, крім добору змісту й реалізації сценарію, входять процедури діагностики готовності студентів до роботи з науковим чи художнім педагогічним текстом. За результатами діагностики визначається рівень мотивації, ціннісної орієнтації на роботу з текстом і рівень знань, що дозволяє оперувати педагогічними категоріями, які містяться в тексті. На основі отриманих даних здійснюється добір текстів, спрямованих на рефлексію власних смислів, самоаналіз і творчість. Джерела, з яких можуть бути взяті педагогічно орієнтовані тексти, можуть бути найрізноманітнішими: педагогічна й непедагогічна наукова література; публіцистика; література художня, мемуарна тощо. Тексти можуть бути складені виходячи із власного педагогічного досвіду викладача й студентів, з умов життєдіяльності студентського колективу тощо.

Мета, задачі, проєктований результат мають стати для студента заохочувальною силою для мотивації, ціннісної орієнтації й пошуку особистісних смислів у тому тексті, який буде предметом їх аналізу. Формулювання цілей і задач має бути стислою, чіткою, ясною. Викладач пояснює, як дані тексти за змістом пов'язані з їх майбутньою професією, приблизно яку нову чи малознайому інформацію вони несуть, й ступінь їх доступності з точки зору володіння іноземною мовою. Подібне пояснення формує позитивну установку на сприйняття тексту й допомагає студентові розпочати роботу. Далі, за перебігом заняття, викладач пояснює, що текст має чітку структуру, компонентами якої є тема, ідея, зміст. Пояснює, що завдяки представленій структурі й творчим завданням студенти мають визначити в

тексті педагогічну ситуацію, яка стане в подальшому предметом аналізу й обговорення. У такий спосіб монолог викладача спрямований на заохочення до внутрішнього діалогу студентів, а надалі до полі логічного спілкування.

Перспективне планування. Студент намагається виявити перспективи й наслідки тієї чи іншої події (соціальний, економічний, політичний, екологічний та ін.. аспекти, виходячи з історичного й культурного контексту), фіксуючи результати мисленнєвої діяльності письмово.

Наприклад, практичне заняття може мати такий вигляд: «Збільшення кількості приватних шкіл – користь чи помилка?». Завдання можуть мати й більш вузький, прикладний характер, наприклад, «Сплануйте своє відвідування вчителя-предметника, розробіть критерії оцінки вмінь учителя й учня для подальшого обговорення з ними» (підготовка до педагогічної практики), тощо.

Характеристики передбачуваного діалогу, які домінують: критичний, сутніснотворчий.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, діалог на уроці має виступати педагогічною цінністю, принципом, умовою творчої роботи вчителя і учня, самовдосконалення їхньої особистості.

Щодо перспектив подальших розвідок нашого дослідження, вважаємо доцільним розробку методів навчання у педагогічному ВНЗ, заснованих на полілозі.

Література

1. **Белова С.В.** Професіоналізм учителя – способность к нескончаемому диалогу / С.В. Белова // Народное образование, – 2001. – № 7. – С. 103 – 111.

2. **Семенова Г.А.** Учебный диалог как способ формирования профессиональной позиции будущего учителя: дис. ... канд. пед. наук. 13.00.08 / Галина Александровна Семенова. – М. : РГБ, 2006.

3. **Морозов В.В.** Психолого-педагогічні основи підготовки майбутнього вчителя до діалогічного навчання // Соціально-психологічні проблеми професійної підготовки майбутнього вчителя. – К., 1992. – С. 247–248.

Mazurik O.O.

Peculiarities of methods of training future teachers, based on reflexive dialogue
Such dialogical methods as problematic dialogical lection, lection – conference, essay, written research of scientific texts and others are characterized in the article.

Key words: reflexive dialogue, methods of training of future teachers.

Відомості про автора

Мазурік Олена Олексіївна – викладач кафедри практики мовлення Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Основні наукові інтереси зосереджені навколо проблематики діалогічної взаємодії майбутніх учителів іноземної мови та учнів початкових класів.